

Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. LVI, 2011
ISSN 0076-0390

AGATA KAWECKA
IVAN PETROV
MAŁGORZATA SKOWRONEK
Łódź

Z PROBLEMATYKI PRZEKŁADU STAREJ LITERATURY KRĘGU SLAVIA ORTHODOXA NA JĘZYK POLSKI (CZ. 3)¹

TO THE PROBLEMS OF TRANSLATION OF THE OLD CHURCH SLAVONIC INTO POLISH (PART 3)

Abstract

In this paper, the authors concentrated on the work of Fr Stanisław (Eustachy) Strach, who maintains a regular column entitled *Język naszej liturgii* ('*The language of our liturgy*') in the Polish monthly *Przegląd Prawosławny* ('*The Orthodox Review*'). The paper analyzes both the characteristics of the texts translated and the peculiarities of the system of the Church Slavonic language, a number of solutions in the process of translating being determined by the latter. A commentary on certain linguistic problems pointed out by the translator himself has also been provided. The text is accompanied by an Appendix – to be viewed as an integral part of the article – which lists Fr S. Strach's publications.

Słowa kluczowe: przekład, literatura (staro)cerkiewnosłowiańska, *Język naszej liturgii*

Keywords: translation, the (Old) Church Slavonic literature, *The language of our liturgy*

Wśród osób najbardziej zasłużonych dla przyswajania polszczyźnie literatury/kultury kręgu Slavia Orthodoxa znajdują się filolodzy sławiści, jak Aleksander Naumow czy Ryszard Łużny, a także teolodzy i kapłani – żeby wspomnieć chociażby o Henryku Paprockiego czy o Romana Piętkę. Znamienne jest to, jak rodzaj przygotowania każdego z wyżej wymienionych do pracy tłumacza odzwierciedla charakterystyczny styl przekładów: można w nich odczytać indywidualność każdego z tłumaczy, ich bardzo osobisty stosunek do tekstu (zarówno w języku oryginalnym, jak i docelowym). Niniejszy artykuł poświęcamy twórczości prze-

¹ Dwie części cyklu publikacji pod tym tytułem, poświęcone przekładom z drugiej połowy XX i początku XXI w. oraz z XIX i pierwszej połowy XX w. ukazały się w latach 2009 i 2010 (zob. zapisy w bibliografii).

kładowej o. Stanisława Stracha, którego jasno określona koncepcja translatorska i całokształt jego działalności w tym zakresie pozwalają uczynić ją przedmiotem osobnego studium w ramach cyklu poświęconego polskim przekładom (i tłumaczom) z cerkiewszczyzny.

Ojciec Stanisław (Eustachy) Strach (ur. w 1957 r. w Krakowie²) jest jednym z najaktywniejszych (wśród duchownych prawosławnych w Polsce) tłumaczy literatury cerkiewnosłowiańskiej (dalej: cs.) na język polski. Od razu trzeba zaznaczyć, że twórczość o. Stracha wyróżnia się tym, iż poza literackim, artystycznym czy religijnym niesie wielki walor edukacyjny – sam tłumacz nazywa swoje przekłady dydaktycznymi, a nie liturgicznymi. Poza pracą przekładową o. Strach jest też autorem opracowań o charakterze językoznawczym: dwukrotnie wydanej gramatyki cerkiewnosłowiańskiej [1994 i 1999], słownika cerkiewnosłowiańsko-polskiego [1999], a także przygotowywanej obecnie syntezy składni tegoż języka [w druku]³. Bierze również udział w wielu innych przedsięwzięciach wydawniczych jako edytor i korektor tekstów cs.: opracował część haseł i przygotował do druku najpopularniejszy i najobszerniejszy *Słownik cerkiewnosłowiańsko-polski* ks. Aleksiego Znoski [1996]. Duże zasługi ma również na polu dydaktycznym jako organizator i juror cyklicznego turnieju czytania tekstów cs.

We wrześniu 1996 r. w wydawanym w Białymstoku miesięczniku „Przegląd Prawosławny” (dalej: PP) o. Strach inicjuje nową stałą rubrykę zatytułowaną *Język naszej liturgii*, poświęconą przekładom na język polski wybranych cs. utworów o charakterze liturgicznym (należy zauważyć, iż rubryka ta dość regularnie ukazuje się na łamach pisma do chwili obecnej). Pierwszy artykuł⁴ poprzedzony jest słowem wstępnym, w którym autor zarysowuje podstawowe cele swoich publikacji. Pierwszym i najważniejszym, co wydaje się oczywiste, jest zapoznanie czytelnika za pośrednictwem przekładu i jego krótkiej analizy z „treścią i głębią teologiczną” tłumaczonych utworów, drugim zaś – „wyjaśnienie w krótki i w miarę przystępny sposób trudniejszych, a zarazem ciekawszych zagadnień z zakresu języka na wybranych przykładach” [PP, 09/1996, s. 30]. Wspomniana rubryka poprzedzona została trzema artykułami o. Stracha, których tematyka oraz układ korespondują z późniejszym cyklem (struktura rubryki *Język naszej liturgii* jest z reguły stała i składa się najczęściej z tłumaczonego utworu w języku cs., jego przekładu, komentarza i cytatów oraz wiadomości z zakresu języka).

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na stan opisu języka, z którego tłumaczy o. Strach. Jak sam mówi w jednym z wywiadów, „współczesnym językiem cerkiewnosłowiańskim prawie nikt się nie interesuje, zwłaszcza składnią” [Radziukiewicz, 1996, s. 13]. Stosowany przez tłumacza termin „język cerkiewnosłowiański” wy-

² Więcej informacji biograficznych można znaleźć w opracowaniach: A. Radziukiewicz [1996], M. Bołtryka [2003], W. Swistuna [2006].

³ Informacja za „Przeglądem Prawosławny”, (dalej: PP) 12/2010, s. 29.

⁴ Tu i dalej – zob. aneks bibliograficzny do niniejszego artykułu.

maga pewnego wyjaśnienia, w literaturze slawistycznej bowiem nie zawsze jest on używany w sposób jednoznaczny. Po pierwsze – nazwa ta nieraz odnoszona jest do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego (scs., nazywanego też starosłowiańskim bądź starobułgarskim), a więc pierwszego słowiańskiego języka literackiego, powstałego w związku z Misją Wielkomorawską św. św. Cyryla i Metodego w IX w. Po drugie – za pomocą tego terminu określane bywają późniejsze (od XII w.) redakcje narodowe języka scs.: bułgarska, serbska czy ruska, zachowane w niezliczonej ilości rękopisów. Najważniejsze jednak odniesienie terminu „język cerkiewnosłowiański” (stosowane również przez o. Stracha) obejmuje niezwykle istotny fenomen kulturowy i językowy dla całego obszaru Slavia Orthodoxa: używany od połowy XVII w. do dnia dzisiejszego przez niemal wszystkich prawosławnych Słowian (i nie tylko Słowian) język liturgiczny, powstały na bazie ruskiej redakcji języka scs., stopniowo stabilizowany w wyniku rozwoju druku cyrylicy (począwszy od inkunabułów krakowskich z 1491 r.), skodyfikowany w wiekach późniejszych (zwłaszcza po pojawieniu się pierwszych słowiańskich gramatyk, w tym najważniejszej – autorstwa Melecjusza Smotryckiego z 1619 r.), oraz zreformowany za czasów rosyjskiego patriarchy Nikona w XVII w. Język ten oddziaływał na sytuację językową na wschodzie i południu Słowiańszczyzny, determinując w sposób zasadniczy zarówno dyskusje nad powstaniem niektórych nowożytnych literackich języków słowiańskich, jak i sam kształt tych języków.

Wydaje się, że wyrażona przed piętnastoma laty opinia o. Stracha o nikłym zainteresowaniu naukowym tym językiem wciąż jest uzasadniona. Podziela ją też dwoje rosyjskich badaczy najnowszej historii tego wciąż żywego przecież języka:

Что касается синхронного описания современного церковнославянского языка, то такая работа пока никем не была проделана. [...] Значительное число выпущенных с учебными целями популярных грамматик церковнославянского языка не представляет интереса в научном отношении [Кравецкий, Плетнева, 2001, s. 16–17].

Być może aż takie deprecjonowanie publikacji o charakterze dydaktycznym i popularyzatorskim jest przesadzone, niemniej jednak rzeczywiście trzeba stwierdzić, iż wciąż nie ma naukowej monografii gramatycznej języka scs., pełnego i opartego na ścisłych regułach leksykograficznych słownika ani syntetycznego ujęcia jego historii od momentu powstania po czasy obecne (takie cele badawcze stawia przed sobą m.in. Centrum Badań nad Językiem Cerkiewnosłowiańskim, utworzone w 2009 r. w Instytucie Języka Rosyjskiego Rosyjskiej Akademii Nauk). Niemniej jednak warto w tym miejscu odnotować kilka ważnych naszym zdaniem prac, które przybliżają zagadnienia gramatyki i leksyki tego języka [zob. Дьяченко, 1899; Петковић, 1935; Бончев, 1952; Изотов, 2001; Бончев, 2002].

* * *

Niemal wszystkie artykuły o. Stracha dotyczą gatunków poezji używanej przez Kościół prawosławny w obrzędach liturgicznych. Zaproponowany przezeń schemat

doboru prezentowanych regularnie – niemal co miesiąc – utworów opiera się na porządku kalendarza liturgicznego: tłumacz przedstawia uroczystość bądź postać świętego, którego wspomnienie liturgiczne przypada w danym miesiącu, w świetle właściwych na tę okoliczność utworów literackich. Jak już wspomnieliśmy, przekłady o. Stracha mają (w dobrym tego słowa rozumieniu) charakter dydaktyczno-popularyzatorski, a dodatkowo i paradoksalnie manifestują jego jednoznaczność i konsekwentną pozycję w kwestii użycia języków narodowych w liturgii:

celem ubocznym [rubryki] będzie też uświadomienie, przede wszystkim zwolennikom wprowadzania języków narodowych do liturgii, że sam przekład tekstów cerkiewnosłowiańskich na języki narodowe wcale automatycznie nie gwarantuje ich pełnego zrozumienia [PP, 09/1996, s. 30].

Dotychczas opublikowane w PP komentowane prace translatorskie o. Stracha zostały ujęte w następujące cykle: *Tropariony i kondakiony niedzielne; Niedzielne dogmatyki Maryjne* oraz rozpoczęty w lutym 1998 r. *Święta cerkiewne i prawosławni święci*. Materiał dla pierwszego z nich stanowi treść krótkich pieśni liturgicznych: ośmiu par troparionów i kondakionów, powtarzających się cyklicznie w nabożeństwach niedzielnych. Cykl drugi to omówienie ośmiu pieśni poświęconych Bogurodzicy, tzw. dogmatyków (autorstwa Jana z Damaszku). Oba te cykle realizowane są przez wspólny schemat, na który składają się: tekst oryginalny i polski przekład (z dodaniem komentarza historyczno-literackiego) oraz wiadomości z zakresu języka. Ilość artykułów poświęconych troparionom i kondakionom oraz dogmatykom wynika z przypisania pieśni do ośmiu tzw. tonów (nazywanych też głosami) – wzorców rytmiczno-melodycznych w muzyce Kościoła prawosławnego (tak więc wszystkie wspomniane gatunki są przedstawione kompletnie). Również *Święta cerkiewne i prawosławni święci* mają stałą strukturę, różniącą się szczegółami, determinowanymi przez omawiany właśnie tekst. Wprowadzeniem do tekstu – w postaci oryginalnej (cs.) i w przekładzie polskim – jest omówienie historii święta albo przedstawienie postaci świętego (niekiedy prezentacja tekstu biblijnego). Potem następuje część nazywana: „objaśnienie z zakresu teologii”, „komentarz biograficzny w świetle sticher”, „komentarz do treści”, „komentarz znaczeniowo-teologiczny”, „komentarz historyczny” lub „komentarz znaczeniowo-historyczny”, a wreszcie część trzecia – komentarz gramatyczny – zatytułowana: „wiadomości z zakresu języka”, „komentarz językowy” czy „komentarz składniowo-logiczny”.

Czytelnik polski miał już możliwość zapoznania się z tym specyficznym działem literatury kręgu kulturowego Slavia Orthodoxa, jakim jest poezja liturgiczna, jako że m.in. w rozmaitych antologiach średniowiecznych literatur słowiańskich dostępny jest dość reprezentatywny wybór słowiańskiej poezji liturgicznej, powstałej zarówno w okresie tworzenia się narodowych Kościołów prawosławnych, jak i w dobie niewoli tureckiej na Bałkanach, czy nawet tworzonej w czasach nowożytnych/współczesnych. Wiele przekładów znajduje się też w drukach rozproszonych oraz w Internecie – ich wykaz zostanie zamieszczony w jednej z kolejnych części

naszego opracowania *Z problematyki przekładu starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski*.

W polskich studiach naukowych nad literaturą i kulturą kręgu Slavia Orthodoxa hymnografii (staro)cerkiewnosłowiańskiej poświęcono natomiast jak dotąd stosunkowo niewiele uwagi [m.in. Gil, 1995; Naumow, 1996; 2002; Kuczyńska, 2003, s. 13–32 (rozdział I – *Poezja liturgiczna jako gatunek literacki*); Skowronek, 2008, s. 105–113 (rozdział IV – *Aniołowie w poezji liturgicznej*)]. Tym cenniejsza jest inicjatywa o. Stracha: z jednej strony przedstawia teksty, z drugiej – opatruje je kompletnym komentarzem kulturowo-językowym, tłumacząc w ten sposób charakter fenomenu poezji liturgicznej. Ojciec Strach prezentuje przede wszystkim: fragmenty oficjum (wersety – tzw. stichery – różnych typów, ikos, kondakion, sławnik) oraz poszczególne strofy kanonu, podstawowej formy poetyckiej (hirmos, tropariony, bogorodiczen). Nie charakteryzując ich bliżej, na przykładzie nazw samych strof warto przyjrzeć się stosowanej przez o. Stracha strategii nazywania ich w języku polskim (na tle innych tego typu prób – por. tabelę)⁵.

Chyba żaden gatunek cs. poezji liturgicznej nie jest w przekładach polskich określany konsekwentnie, zawsze w ten sam sposób. Opracowana tabela ukazuje sposób przekładu na język polski nazw poszczególnych gatunków poezji liturgicznej Kościoła prawosławnego. Z tego uproszczonego porównania form można wysnuć następujące wstępne wnioski:

1. W przekładach terminologii dotyczącej tekstów kultury Kościoła prawosławnego równorzędnie występują spolszczenia określeń cs. (lub rosyjskich) i pochodzących z greki bizantyńskiej. Dotychczasowe próby uporządkowania terminologii związanej z liturgią Kościoła prawosławnego – nie tylko w przekładach (użytkowych oraz literackich), ale i w słownikach⁶ – są fragmentaryczne, ponadto dokonywane przez badaczy/tłumaczy pochodzących z różnych środowisk i związanych do różnych tradycji, wobec czego nie skutkują wypracowaniem wspólnych rozwiązań. Być może decydujące w zakresie normalizacji byłyby tutaj głosy Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz sławistów polskich. Z drugiej jednak strony – rezultatem braku jednolitej strategii jest wzbogacanie polszczyzny o zapożyczenia z greckiego i słowiańskiego obszaru językowego.

⁵ Zestawienie obejmuje wyłącznie terminy gatunków przedstawianych przez o. Stracha w rubryce *Język naszej liturgii*. Nie włączono doń określeń dodatkowych, jak np. precyzującej charakter sticher przydawki na „Господи воззвахъ”, oddawanej niekiedy w transkrypcji polskiej (stichera na „Gospodi wozzwach”), a niekiedy w przekładzie (stichera na „Panie, zawołałem do Ciebie”).

⁶ Poza wskazanymi w bibliografii, także w słownikach stanowiących komentarze do wydań tekstów, np. *Słownik liturgiczny* [w: Beniamin, 2007, s. 271–288]; *Słownik terminologiczny* [w: Symeon, 2007, s. 95–109].

TABELA: Nazwy gatunków poezji liturgicznej w przekładzie o. Stanisława Stracha na tle innych przekładów polskich (wybór)

Termin grecki	Termin cs.	o. Strach	Naumow, 1983	Naumow, 1985	Znosko (Strach), 1996	Kuczynska, 2003	Smykowska, 2004	Wellesz, 2006	Skowronek, Minczew, 2010
τροπάριον	тропарь	troparion	tropar	troparion	troparion	tropar	troparion	troparion	troparion
είρμος	ірмосъ, ірмосѣ	hirmos	irmos	hejrmos	irmos a. hirmos	irmos	hirmos	irmos	irmos
θεοτόκιον	богороди- ченъ	bogorod- czen	//	theoto- kion	hymn Maryjny, liturgiczny ku czci Bogarodzicy	bogorodičen	bogorodicezen	teotokion	theotokion; do Matki Boskiej
στιχίρα	стихира	stichera	stichira	stichera	stichera a. sticher	stichera	stichera > sti- chira	stychiron	stichera
κοντάκιον	кондакъ	kondakion	kondakion; kondak	kontakion	kontakion a. kondakion	kondak	kondak > ka- tyzma	kontakion	kontakion
δογματικόν	догматикъ	dogmatyk	//	//	dogmatyk	//	dogmatyk	dogmatykon	//
κάθισμα	сѣдѣльникъ, сѣдильникъ, сѣдальникъ	siedalen	sedalan	kathisma; sedalen; sedalen	siedalen (dosl. siadalny)	sedalen	sedalen > ka- tyzma	katyznat	sedalen > ka- tyzma
φωταγωγικόν	свѣтильникъ, свѣтильница, свѣтиленъ	swietilen	swetilan	světílen	swietilen	swetilen	//	//	//
ἐξαποστειλάριον	εξαποστειλαρίϊ	//	//	//	eksapostylarion	exaposte- ilárlion	egzapostyla- rlion	//	eksapostela- rlion

> oznacza odsyłacz między hasłami.

// oznacza brak nazwy strofy w opracowaniu.

2. Grecyzmy, takie jak np. *katyzma/katyzmat*, *theotokion/teotokion*, zdają się łatwiej adaptować w polszczyźnie ze względu na fakt, iż odmieniają się jak rzeczowniki [por. Wellesz, 2006, s. 513–517] – w przeciwieństwie do cerkiewizmów mających formę imiesłowów/przymiotników, takich jak *sedalen* czy *bogorodiczen*.

3. Sam o. Strach jest zwolennikiem adaptacji terminów cs., co czyni jego strategię translatorską bardzo czytelną. Warto jednak podkreślić, że jej realizacja nie zawsze jest w pełni konsekwentna, jak choćby w przypadku użycia nagłosowego *h-* w wyrazie *hirmos* na wzór terminu bizantyńskiego, a nie słowiańskiego (gr. *ἱρμός* – czyt. *hirmos*, cs. *їрмосъ*, *їрмосъ*).

* * *

Uwagi lingwistyczne o. Stracha do przekładanych utworów dotyczą zasadniczo dwóch płaszczyzn. Pierwszą jest płaszczyzna leksykalna. Na podstawie analizy materiału źródłowego (tekstów oryginalnych oraz ich przekładów) należy w tym miejscu zwrócić uwagę na kilka problemów. Czytając przekłady o. Stracha, nietrudno zauważyć, iż autor jest zwolennikiem dosłownego tłumaczenia tekstów cs. na język polski (sam zresztą zaznacza to we wstępie do pierwszego artykułu z rubryki *Język naszej liturgii* [PP, 09/1996, s. 31]). Chociaż ten dosłowny sposób translacji, następczający kłopotów już na poziomie samej definicji, wśród teoretyków przekładu ma zapewne równie wielu zwolenników co przeciwników, nie sposób odmówić o. Strachowi niezwyklej wrażliwości filologicznej, która sprawia, iż skomplikowana struktura języka oryginału nabiera w przekładzie zupełnie innej wartości. Praca nad tłumaczeniem z reguły wymaga od każdego tłumacza podejmowania arbitralnych decyzji odnośnie do wykorzystywania określonych środków leksykalnych, a znalezienie właściwego odpowiednika gwarantującego zachowanie ekwiwalencji semantycznej, po dogłębnej wielopłaszczyznowej analizie poszczególnych komponentów języka oryginału, w języku przekładu bywa często sprawą kluczową [zob. np. Naumow, 1995]. Ojciec Strach stosuje nieco inną strategię – starając się pozostać wiernym pierwotnemu założeniu o tłumaczeniu dosłownym (przynajmniej w odniesieniu do tzw. dosłowności wyrazowej), dopuszcza jednak pewną wariantowość leksykalną, którą zamieszcza w zasadniczym przekładzie, np.:

Разршилъ еси крестомъ смерть, ѿверзалъ еси разбойникъ рай: мѣроносницамъ плачь преложилъ еси. – *Zniszczyłeś (zburzyłeś, rozwalileś) Krzyżem Twoim śmierć, otworzyłeś złoczyńcy (rozbójnikowi – lotrowi) raj, Miroforom (Niewiastom niosącym miro – wonny olejek) płacz odmienileś* [PP, 03/1997, s. 27].

СВЫШЕ ЗВАНІЕ ТВОЕ, НЕ ѿ ЧЕЛОВѢКЪ, ВСТАФІЕ: НО САНЬ ТВОЕ ПАДАЕТСА ХРѢТОСЪ ЧЛѢКОУБЕЦЪ, И ОУДОВАЕТЪ ТѢА, БЛЖЕННЕ, ВѢРЫ МРЕЖАМИ, И КРЕЩЕНІЕМЪ ТВОИМЪ УЧИСТИЕЪ ГРѢХИ ТВОА, ЖИТІА НЕКШЕНІЕМЪ, ТЕРПѢНІЕ ТВОЕ ПРОСТИРАЕТЪ ЯКЪ ВЛКА, И ПОКАЗЪЕТЪ ПОВѢДИТЕЛА СЛОВЩАГО. – *Powołanie twoje z niebios (dosł. z wysokości), nie (zaś) przez ludzi, (o) Eustachy, bowiem objawia się tobie Sam Chrystus Miłujący ludzi i wylawia cię, (o) błogostawiony, sieciami wiary, a (następnie) chrztem twoim (tzn. dokonany na tobie) oczyściwszy grzechy twoje, przez doświadczenie życia (domyśl. twego)*

cierpliwością siebie, jako władca, obdarowuje i objawia (dosł. pokazuje) jako znakomitego (dosł. słynącego) zwycięzcę [PP, 09/2008, s. 38].

Zabieg ten pozwala odsłonić mniej dostrzegalne odcienie znaczeniowe terminów lub pojęć, świadczy też o wnikliwej lekturze tekstu oryginalnego, którą poprzedzone zostały próby translatorskie.

Warto również odnotować, iż autor w swoich tłumaczeniach bardzo często proponuje ekwiwalenty leksykalne inne aniżeli w dostępnych słownikach cerkiewnosłowiańsko-polskich⁷, co bez wątpienia jest wynikiem jego doświadczenia w sztuce przekładu. Przykładowo: cs. czasownik *оуклонитисѧ* w słowniku Znoski tłumaczony jest jako ‘pochylać się, schylać się, uchylać się, oddalać się’ – o. Strach natomiast przekłada go poprzez *cofać się* (*не оуклонимсѧ оубо, в воини! – nie cofniemy się więc, o rycerze!* [PP, 03/2006, s. 39]; rzeczownik *жжєніѧ* (‘oparzenie, oparzelina’) oddaje jako *spiekota*; czasownik *держати* zaś (1. ‘brać, trzymać, chwycić’. 2. ‘wstrzymywać, powstrzymywać’. 3. ‘zachowywać’. 4. ‘władać’. 5. ‘trzymać czyjąś stronę’) u o. Stracha nabiera znaczenia ‘trawić’, ewentualnie ‘ogarniać’ (*сердца жжєніѧмъ держима слымъ напои – serca okrutną spiekotą trawione (ew. ogarnięte) napoił* [PP, 04/2008, s. 40]).

Przekład określonej treści – nawet na język systemowo zbliżony do języka oryginału – nie jest, jak wiadomo, możliwy przy zachowaniu pełnej dosłowności gramatycznej. Problem ten widoczny jest również w tłumaczeniach o. Stracha. Specyfika systemu języka cs. oraz samych tekstów powoduje, iż tłumacz często zmuszony jest zrezygnować z użycia dosłownego ekwiwalentu, ponieważ nie przystaje on do przekazywanej treści teologicznej. W takich wypadkach autor udziela dodatkowego objaśnienia użycia danej formy poza zasadniczym tekstem przekładu, np.:

воскрєслѧ еси тридневный спѧсе, дарѧй миру вѧ жизнь – zmartwychwstałeś na trzeci dzień, Zbawicielu, darujący światu życie [...]. Przymiotnik *тридневный* oznacza dosłownie: trzydniowy lub mający trzy dni. W powyższym tekście występuje w charakterze przydawki do rzeczownika *спасє* [...], lecz w tekście polskim użyty jest w znaczeniu ‘na trzeci dzień’, tj. okolicznika [PP, 09/1996, s. 30];

слава смотрєнію твоєму – chwala opatrności Twojej [...]. Rzeczownik *смотрєніѧ* (w tekście w celowniku *смотрєнію*) znaczy dosłownie ‘patrzenie’, ‘widzialny kształt, obiekt patrzenia’ postrzegany np. przez Boga; w szerszym znaczeniu, jak to jest w powyższym tekście, oznacza ‘troskę’ lub ‘opatrność Boską’, związaną ze zbawieniem człowieka. [PP, 09/1996, s. 30];

*„и апѧвѧ съѧенныхъ верховнаго, [...] наѧчающѧ лѧчшыимъ дѧхѧ бл҃годѧтїю – i stojącego na czele świętych apostołów (domyśl. do ciebie posyła), który [...] naucza w łasce Ducha o rzeczach najważniejszych (dosł. lepszych). [...] W przytoczonym wypowiedzeniu występuje składnik *лѧчшыимъ* – jest to rzeczownikowiony przymiotnik jakościowy, pełniący w tym wypowiedzeniu funkcję dopełnienia dalszego. Przymiotnik ten występuje w tekście cs. w formie stopnia wyższego, natomiast w ekwiwalencji polskiej został oddany jako stopień najwyższy o rzeczach najważniejszych (ew. najlepszych). [Ponieważ] apostoł nauczał o rzeczach najważniejszych dla człowieka, tak więc powinno to znaleźć*

⁷ Punktem odniesienia na potrzeby niniejszego artykułu jest najpopularniejszy i najobszerniejszy słownik autorstwa ks. A. Znoski [1996], częściowo opracowany również przez o. Stracha.

swoje językowe odzwierciedlenie w odpowiedniej formie wyrazowej, a więc w stopniu najwyższym [PP, 09/2009, s. 62].

W celu jak najwierniejszego oddania treści teologicznej i sensu przekładanego utworu przy jednoczesnym zachowaniu przejrzystości przekładu bądź w celu uwypuklenia znaczenia danego zwrotu o. Strach czasem proponuje parafrazę tekstu oryginalnego:

ДА ВЕСЕЛАТСА НЕБЕСНАА, ДА РАДЮТСА ЗЕМНАА – *Niech się weselą niebiańskie (istoty), niech się radują ziemskie (istoty)* [PP, 11/1996, s. 26];

МІРОНОСИЦАЛГЬ ПЛАЧЬ ПРЕЛОЖИЛЪ ЕСИ – *Miroforom (Niewiastom niosącym miro – wonny olejek) płacz odmieniłeś* [PP, 03/1997, s. 27];

ТРЕПЕТЕНЪ БЫСТЬ ПРЕДТЕЧА – *Poprzednik (tj. poprzedzający Jezusa Chrystusa Jan Chrzciciel) zdrzał (dosł. stał się drżący)* [PP, 02/1998, s. 27];

ТЪВЪЖЕ, ПРЕЧИСТАА БЦЕ, ПРИСНУ СЪ ЖИВОНОСИМЪ ЦРЪМЪ, И РЖТВОМЪ ЖИВЪЩИ, МОЛИСА [...] – *A zatem, Przczysta Bogarodzico, przebywając zawsze z Życionośnym Królem i zrodzonym (przez Ciebie Dziecięciem) blagaj* [PP, 08/2002, s. 21].

Zabieg ten jest szczególnie widoczny w przekładzie konkretnych jednostek leksykalnych, jakimi są nomina composita z komponentem *Bóg* lub odnoszące się do tego, co przypisywane jest Bogu: БГЪНОСЕЦЪ – *nosiciel Boga (mieszkanie Boże)* [PP, 01/2007, s. 41], БГЪМЪДРЫЙ – *obdarzony przez Bożą mądrość* [PP, 05/2007, s. 36], БГЪЗНАМЕНІА – *znaki Boskie (cuda)* [PP, 10/2007, s. 38], ТАЙНОСКАЗАТЕЛЬ – *komentator tajemnic (Bożych)* [PP, 05/2006, s. 38], БГЪДЪХОВЕННЫЙ – *natchniony przez Boga* [PP, 04/2008, s. 40]. Stosunkowo rzadko w analizowanych przekładach możliwe jest oddanie treści niesionej przez dane compositum za pomocą dosłownego ekwiwalentu słowotwórczego: БОГОМЪЖНЫЙ – *Bogoludzki* [PP, 08/1997, s. 25], БЛГЪДЪТЕТЕЛЬ – *Dobroczyńca* [PP, 08/2006, s. 37].

Drugą (i w zasadzie najważniejszą) płaszczyzną systemową, znajdującą się w polu zainteresowania tłumacza i regularnie bardzo szeroko przezeń komentowaną, jest składnia. Dla języka cs. (podobnie jak wcześniej dla języka scs.) poziom syntaktyczny stanowi bardzo złożony (a zarazem ciągle słabo opisany) problem. Strukturalizacja treści w obrębie zdania z punktu widzenia niezbędnej w procesie przekładu współczesnej interpretacji i eksplikacji (bądź dekodacji, jak nazywa ją o. Strach) jest niezwykle utrudniona przez szereg czynników: od innych niż współczesne zasad interpunkcji tekstów cs. począwszy, poprzez często występujące kalki z języka greckiego, aż po tkwiącą w języku oryginałów daleko posuniętą wieloznaczność. Charakter religijny tłumaczonych tekstów dodatkowo komplikuje sprawę, albowiem wybranie tej lub innej opcji tłumaczeniowej może rzutować na wymowę dogmatyczną przekładu. Wszystkie te czynniki, wraz z mniej ważnymi dla interpretacji, ale mogącymi zmylić polskiego czytelnika osobliwościami formalnymi języka cs. (np. elipsa czasowników posiłkowych/łączników od БЫТИ), znajdują się w komentarzach o. Stracha.

Omawiane zagadnienia składniowe dotyczą m.in. imiesłowowych równoważników zdań, osobliwych cs. konstrukcji syntaktycznych (dativus absolutus, accusativus cum infinitivo, dativus cum infinitivo, accusativus duplex) czy znaczenia spójników (takich jak np. и, но, же, так) i powiązanej z nimi klasyfikacji zdań złożonych⁸. We wszystkich tych wypadkach (a także w wielu innych miejscach) gramatyczne objaśnienia tłumacza ukazują subtelne odcienie znaczeniowe przekładanych zdań, a więc nie tyle poruszają problematykę samego systemu form (aczkolwiek element opisowy w komentarzach jest bardzo wyraźny), ile pomagają uświadomić złożoność semantyczną tłumaczonych tekstów, nie zawsze widoczną poprzez zwykłe odniesienie do współczesnej polszczyzny. Na przykładzie konkretnych zdań o. Strach skrupulatnie ukazuje różne możliwości interpretacyjne, przestrzegając przed powierzchownym i mechanicznym rozumieniem tekstów cs.

Nie sposób tutaj nawet skrótkowo omówić wszystkich omawianych zjawisk gramatyczno-składniowych występujących w tekstach, dlatego ograniczymy się głównie do przytoczenia kilku uogólniających komentarzy tłumacza:

Równoważniki [typu dativus absolutus] zastępują najczęściej zdanie czasowe; niekiedy można też wydobyć z tekstów cs. przykłady konstrukcji tej, znaczeniowo odpowiadające zdaniom przyczynowym, warunkowym, przyzwalającym czy skutkowym, do bardzo dużej rzadkości należą natomiast tu zdania o funkcji sposobowej (porównawczej) [PP, 12/1997, s. 27].

Przedmiotem obecnych naszych rozważań nad problemami cs. składni uczyniliśmy zjawisko językowe, polegające na niewłaściwym zastosowaniu spójników jako wskaźników zespolenia wypowiedzi złożonych. Zagadnienie jest bardzo ważne ze względu na to, że stanowi jeden z kluczowych czynników, umożliwiających prawidłową dekodację, czyli prawidłowe odczytywanie tekstów cs. [...]. O prawidłowym ustaleniu zachodzącego stosunku syntaktycznego rozpatrywanych wypowiedzi decyduje wzajemna zależność myślowa ich treści, tym bardziej, że niektóre spójniki są wielofunkcyjne i mogą wyrażać różne stosunki składniowe [PP, 08/2000, s. 27–28].

Zasada oznaczania czasu trwania akcji za pomocą imiesłowowych równoważników zdania (gdzie imiesłowy współczesne powinny oznaczać współczesność, a imiesłowy uprzednie – uprzedniość czynności względem czynności wypowiedzenia nadrzędnego) ulega niekiedy zachwianiu. W takich konstrukcjach zacierają się różnice między imiesłowami współczesnymi a uprzednimi [PP, 11/2005, s. 38].

Struktury imiesłowowe wykazują semantycznie dużą „pojemność”, wyrażając najróżniejsze związki składniowe dwóch czynności i mogą znajdować zastosowanie w różnorodnych typach okolicznikowych równoważników zdań [PP, 01/2006, s. 39].

Dokonując analizy tekstów cs. w planie syntaktycznym, za podstawę normatywną takiej operacji przyjmujemy reguły zawarte w koncepcji tzw. składni szkolnej – tradycyjnej. [...] Niestety posiada ona słabe strony i jest obecnie krytykowana przez wielu współczesnych syntaktologów, przede wszystkim za to, że zasada się jednocześnie na kryteriach znaczeniowych i formalnych. Jednym z mankamentów

⁸ O. Strach posługuje się – na równi z tradycyjną terminologią gramatyczną, nawiązującą do młodogramatycznych bądź strukturalistycznych ujęć składniowych – aparatem pojęciowym składni transformacyjno-generatywnej bądź semantycznej („struktura głęboka”, „struktura powierzchniowa”, „transformacja”, „predykcja”, „modalność” itp.), proponując tym samym czytelnikowi poszerzenie refleksji o zagadnienia teorii języka.

takiego ujęcia składni jest nieprecyzyjność w definiowaniu oraz trudności w wyodrębnianiu członów znaczeniowych – ich interpretacji [PP, 09/2004, s. 24].

* * *

W kontekście przedstawionych w niniejszym artykule różnorodnych aspektów pracy translatorskiej o. Stracha wydaje się, iż dołączanie przezeń komentarzy historycznych, teologicznych i językowych do tłumaczonych tekstów jest zabiegiem bardzo pożytecznym przede wszystkim dla czytelników, którym, podobnie jak samemu autorowi, cerkiewszczyzna jest niezwykle bliska, a którym – z różnych powodów – nie było dane bliższe zapoznanie się ze strukturą całego cs. systemu językowego. Szeroko i jednocześnie drobiazgowo prezentowane wiadomości lingwistyczne składają się na swoiste kompendium wiedzy o języku cs. – w tym kontekście przygotowywaną przez o. Stracha syntezę składni języka cs.⁹ należy uznać za książkę bardzo oczekiwaną i ważną. Pragniemy również wyrazić nadzieję, że same przekłady całego cyklu (zarówno już opublikowane, jak i te ukazujące się w PP nadal) zostaną zebrane i wydane w oddzielnym tomie.

BIBLIOGRAFIA

- BENIAMIN, arcybiskup Niżnego Nowogrodu i Arzamasu, 2007, *Nowe Tablice, czyli o cerkwi, liturgii, nabożeństwach i utensyliach cerkiewnych*. Wybór i przekład I. Petrov, red. G. Minczew, Kraków
- BOLTRYK Michał, 2003, *Jubileusz ojca Stracha*, PP, 03/2003, s. 27
- GIL Dorota, 1995, *Serbska hymnografia narodowa*, Kraków
- KAWECKA Agata, PETROV Ivan, SKOWRONEK Małgorzata, 2009, *Z problematyki przekładu starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski (cz. 1)*; Aneks. Materiały do bibliografii powojennych przekładów starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski, „*Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne*”, 4, red. M. Kuczyńska, W. Stępiak-Minczewa, J. Stradomski, [Kraków], s. 247–273
- KAWECKA Agata, PETROV Ivan, SKOWRONEK Małgorzata, 2010, *Z problematyki przekładu starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski (cz. 2)*; Aneks. Materiały do bibliografii przekładów starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski, „*Acta Universitatis Lodziensis*”, *Folia Litteraria Rossica*, 3, s. 175–188, 189–193
- KUCZYŃSKA Marzanna, 2003, *Południowosłowiańska poezja liturgiczna w zbiorach bibliotek polskich*, Szczecin
- NAUMOW Aleksander (wybór i oprac.), 1983, *Dar słowa. Ze starej literatury serbskiej*, Łódź

⁹ Por. przypis 3.

- NAUMOW Aleksander (wybór, przekł. i oprac.), 1985, *Pasterze wiernych Słowian: święci Cyryl i Metody*, Kraków
- NAUMOW Aleksander, 1995, Czy język jest konfesyjny? Uwagi przy przekładaniu Franciszka Skoryny, „Roczniki Humanistyczne”, 43, z. 7, s. 33–41
- NAUMOW Aleksander, 1996, Wiara i historia. Z dziejów literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich [= „Krakowsko-Wileńskie Studia Sławistyczne”, 1], Kraków
- NAUMOW Aleksander, 2002, *Domus Divisa. Studia nad literaturą ruską w I Rzeczypospolitej*, Kraków
- RADZIUKIEWICZ Anna, 1996, Strażnik cerkiewnego języka, PP, 03/1996, s. 13–14
- SKOWRONEK Małgorzata, 2008, „Świat cały ma Cię za obrońcę”. Michał Archanioł w kulturze Słowian prawosławnych na Bałkanach, Łódź
- SKOWRONEK Małgorzata, MINCZEW Georgi (oprac.), 2010, *Uczniowie Apostołów Słowian. Siedmiu Świętych Mężów* [= Biblioteka Duchowości Europejskiej 4], Kraków
- SMYKOWSKA Elżbieta, 2004, *Liturgia prawosławna. Mały słownik*, Warszawa
- STRACH ks. Stanisław, 1994 i 1999, *Krótką gramatyka języka cerkiewnosłowiańskiego*, Białystok (I), Hajnówka (II)
- STRACH ks. Stanisław, 1999, *Szkolny słownik cerkiewnosłowiańsko-polski*, Hajnówka
- STRACH ks. Stanisław, w druku, *Składnia języka cerkiewnosłowiańskiego wraz z podręcznym słownikiem cerkiewnosłowiańsko-polskim*
- SWISTUN Władimir, 2006, Język, który wyrósł na modlitwie, PP, 01/2006, s. 36–38 [wywiad z o. S. Strachem]
- SYMEON z Tessaloniki, 2007, *O świątyni Bożej*, przeł. A. Maciejewska, red. G. Minczew, Kraków
- WELLESZ Egon, 2006, *Historia muzyki i hymnografii bizantyjskiej*, przeł. M. Kaziński, Kraków
- ZNOSKO ks. Aleksy, 1996, *Słownik cerkiewnosłowiańsko-polski*, Białystok
- БОНЧЕВ Атанасий, 1952, *Църковнославянска граматика и Речник на църковнославянския език*, София [istnieją późniejsze reprinty]
- БОНЧЕВ Атанасий, 2002, *Речник на църковнославянския език, том 1 (А–О)*
- ДЪЯЧЕНКО Григорий, 1899, *Полный церковно-славянский словарь*, Москва [istnieją późniejsze reprinty]
- ИЗОТОВ Андрей Иванович, 2001, *Старославянский и церковнославянский языки. Грамматика, упражнения, тексты*, Москва
- КРАВЕЦКИЙ Александр Геннадьевич, ПЛЕТНЕВА Александра Андреевна, 2001, *История церковнославянского языка в России (конец XIX–XX в.)*, Москва
- ПЕТКОВИЋ Сава, 1935, *Речник црквенословенскога језика*, Сремски Карловци [istnieją późniejsze reprinty]

Agata Kawecka, Ivan Petrov, Małgorzata Skowronek

Z PROBLEMATYKI PRZEKŁADU STAREJ LITERATURY KRĘGU
SLAVIA ORTHODOXA NA JĘZYK POLSKI (CZ. 3)

Streszczenie

Niniejszy artykuł jest trzecim z cyklu publikacji omawiających problematykę polskich przekładów starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa (artykuł pierwszy, opublikowany w 2009 r., poświęcony był działalności translatorskiej wybitnego slawisty, prof. A. Naumowa, w świetle innych tłumaczeń powojennych, drugi zaś, wydany w r. 2010, dotyczył przekładów z XIX i pierwszej połowy XX w.). Tym razem w polu zainteresowań autorów znalazła się działalność przekładowa o. Stanisława (Eustachego) Stracha, prowadzącego na łamach miesięcznika „Przegląd Prawosławny” autorską rubrykę *Język naszej liturgii*. W artykule zwrócono przede wszystkim uwagę na specyfikę zarówno przekładanych tekstów, jak i systemu języka cerkiewnosłowiańskiego, determinującą określone rozwiązania w zakresie tłumaczenia. Komentarzem opatrzone również wybrane problemy lingwistyczne, jakie w swoich pracach sygnalizuje sam tłumacz. Integralną część tekstu stanowi aneks, obejmujący wykaz publikacji o. S. Stracha w „Przeglądzie Prawosławnym” od roku 1996 do 2010 włącznie.

TO THE PROBLEMS OF TRANSLATION OF THE OLD CHURCH
SLAVONIC INTO POLISH (PART 3)

Summary

This paper constitutes the third part of a series of publications dealing with Polish translations of older literary works stemming from the sphere of the Slavia Orthodoxa (the first article in the series, published in 2009, was devoted to the translation work of the prominent Slavist Prof. A. Naumov in relation to other post-war efforts in the field; the second one, published in 2010, discussed 19th and early 20th century translations). This time, the authors concentrated on the work of Fr Stanisław (Eustachy) Strach, who maintains a regular column entitled *Język naszej liturgii* ('*The language of our liturgy*') in the Polish monthly *Przegląd Prawosławny* ('*The Orthodox Review*'). The paper analyzes both the characteristics of the texts translated and the peculiarities of the system of the Church Slavic language, a number of solutions in the process of translating being determined by the latter. A commentary on certain linguistic problems pointed out by the translator himself has also been provided. The text is accompanied by an Appendix – to be viewed as an integral part of the article – which lists Fr S. Strach's publications in *Przegląd Prawosławny* from 1996 through 2010.

ANEKS

Materiały do bibliografii przekładów starej literatury kręgu *Slavia Orthodoxa* na język polski

(ks. protoijeriej Stanisław Strach, przekłady w rubryce *Język naszej liturgii*,
„Przegląd Prawosławny”, 1996–2010)

Poniższy wykaz bibliograficzny obejmuje wszystkie dokonane przez o. Stanisława Stracha polskie przekłady tekstów cerkiewnosłowiańskich (wraz z komentarzami), publikowane stosunkowo regularnie na łamach wydawanego w Białymstoku miesięcznika „Przegląd Prawosławny” (dalej: PP) od roku 1996 do 2010 włącznie. Zdecydowana większość publikacji ukazała się jako część rubryki *Język naszej liturgii*, wyjątek stanowią trzy pierwsze artykuły oraz jeden okolicznościowy tekst z roku 2001. Należy podkreślić, że publikacja cyklu jest przez PP kontynuowana, tak więc proponowane tu *Materiały* stanowią tylko początek systematyzacji przekładów o. Stracha. Dodajmy też, iż jego twórczość translatorska nie ogranicza się wyłącznie do publikacji w PP i wyłącznie do tłumaczenia z języka cerkiewno-słowiańskiego. na polski, obejmuje bowiem również język rosyjski oraz tłumaczenia w odwrotnym kierunku: na cerkiewnosłowiański. W tym kontekście nie możemy nie wspomnieć np. o publikacjach tłumacza w hajnowskim wydawnictwie „Bratczyk”, których nie umieszczamy w poniższym wykazie, mając nadzieję, iż lukę tę uzupełnimy w następnych artykułach naszego cyklu.

Wszystkie artykuły zostały uporządkowane chronologicznie, z podziałem na cykle w ramach rubryki, jedynie w przypadku publikowanych nieraz sprostowań bądź uzupełnień informacja bibliograficzna o nich znajduje się przy tekście, do którego te poprawki się odnoszą. Każda z wprowadzonych do wykazu pozycji bibliograficznych została sprawdzona *de visu*.

Na końcu chcemy podziękować Panu Profesorowi Aleksandrowi Naumowowi z Uniwersytetu Jagiellońskiego za systematyczną pomoc i wsparcie naszej inicjatywy, a także samemu tłumaczowi, o. Stanisławowi Strachowi, za przejrzanie sporządzonego wykazu.

Pieśń Cherubinów, PP, 03/1996, s. 14

O troparionie Zmartwychwstania Pańskiego, PP, 04/1996, s. 7

Modlitwa rozgrzeszająca (dosłownie – rozwiązująca) przez kapłana nad zmarłym odczytywana.

Wyjaśnienie kontrowersji składniowych, PP, 08/1996, s. 29

Cykl: *Tropariony i kondakiony niedzielne*:

Troparion w tonie 1., kondakion, PP, 09/1996, s. 30–31

Troparion w tonie 2., kondakion, PP, 10/1996, s. 26

Troparion w tonie 3., kondakion, PP, 11/1996, s. 26–27

Troparion w tonie 4., kondakion, PP, 12/1996, s. 30

Troparion w tonie 5., kondakion, PP, 01/1997, s. 27

Troparion w tonie 6., kondakion, PP, 02/1997, s. 27–28

Troparion w tonie 7., kondakion, PP, 03/1997, s. 27–28

Troparion w tonie 8., kondakion, PP, 04/1997, s. 27

Cykl: *Niedzielne dogmatyki Maryjne*

Niedzielne dogmatyki Maryjne, dogmatyk w tonie 1., PP, 05/1997, s. 27–28 [poprawka w PP, 07/1997, s. 32]

Dogmatyk w tonie 2., PP, 07/1997, s. 31–32

Dogmatyk w tonie 3., PP, 08/1997, s. 25

Dogmatyk w tonie 4., PP, 09/1997, s. 27–28

Dogmatyk w tonie 5., PP, 10/1997, s. 28–29

Dogmatyk w tonie 6., PP, 11/1997, s. 27

Dogmatyk w tonie 7., PP, 12/1997, s. 27

Dogmatyk w tonie 8., PP, 01/1998, s. 31

Cykl: *Święta cerkiewne i prawosławni święci*

Objawienie Pańskie, troparion 1. i 3. godziny liturgicznej Objawienia Pańskiego, PP, 02/1998, s. 27–28

Spotkanie Pańskie, dwie stichery ze sticher litii, PP, 03/1998, s. 27–28

Zwiastowanie Przenajświętszej Władczyni naszej Bogarodzicy i zawsze Dziewicy Marii, trzy stichery na „Panie, zawołałem do Ciebie”, PP, 04/1998, s. 31–32

Święty Wielkomęczennik Jerzy, stichera na stichownie, troparion i kondakion, PP, 05/1998, s. 27–28

Święty (prepodobny) Onufry Wielki, trzy tropariony i bogorodyczn 7. pieśni kanonu św. Onufremu (z minci), PP, 08/1998, s. 27–28

Święci najznakomitsi (pierwowiechowni) Apostołowie Piotr i Paweł, stichera na „Panie, zawołałem do Ciebie”, dwie stichery na stichownie, PP, 09/1998, s. 27–28

Święte Przemienienie Pana Boga i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, dwie stichery na „Panie, zawołałem do Ciebie”, siedalen 1., PP, 10/1998, s. 25–26;

Święty Mikołaj Cudotwórca (6/19 XII), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 12/1999, s. 25–26

Niedziela Adoracji Krzyża Świętego, stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 03/2000, s. 25–26

Połowa (Priepołowienije) Pięćdziesiątnicy, dwie stichery [na stichownie i na chwalitech], PP, 05/2000, s. 39–40

Święty Równy Apostołom wielki książę kijowski Włodzimierz, stichera na litii, stichera na stichownie, PP, 08/2000, s. 27–28

Święta Wielkomęczennica Barbara, dwie stichery na chwalitech, PP, 12/2000, s. 36–37

Święto Bożego Narodzenia. Znaczenie postu, historia i cel ustanowienia święta, stichera na litii, stichera na stichownie PP, 01/2001, s. 32–34 [+ O święcie Bożego Narodzenia jeszcze raz, poprawna wersja sticher, PP, 02/2001, s. 40]

Św. Wielkomęczennik Teodor Tyron (Rycerz), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera na stichownie, PP, 03/2001, s. 34–35

Narodzenie Bogarodzicy, stichera [na stichownie], PP, 09/2001, s. 26–27

[poza cyklem] Troparion i kondakion ku czci św. Atanazego Brzeskiego, w: Ku czci św. Atanazego Brzeskiego, PP, 09/2001, s. 26–27.

Święty apostoł Jan Teolog, stichera [na litii], siedalen, PP, 10/2001, s. 34–35

Objawienie Pańskie, stichera [na stichownie], hirmos 3. pieśni 2. kanonu, PP, 01/2002, s. 10–12

Święta Maria Egipcjanka, trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 04/2002, s. 28–30

Rodzicielska sobota przed świętem Pięćdziesiątnicy (dzień modlitw za zmarłych), trzy stichery [na chwalitech], PP, 06/2002, s. 30–32

Zaśnięcie Najświętszej Marii Panny, stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 08/2002, s. 20–21

Święto Kazańskiej Ikony, stichera [na litii], siódma pieśń 2. troparionu 2. kanonu, PP, 10/2002, s. 23–25; ts.: Święto Kazańskiej Ikony Matki Bożej, PP, 11/2002, s. 32–33

Obrzezanie Pańskie, stichera [na chwalitech], PP, 01/2003, s. 29–31

Św. Aleksander Newski (23 XI/6 XII i 30 VIII/12 IX), trzy stichery na „Panie, zawołałem do Ciebie” z małych nieszpórów, stichera [na chwalitech z jutrzni], PP, 11/2003, s. 29–31

Święty Bazyli Wielki (1/14 I), stichera [na litii], dwie ze sticher [na chwalitech], PP, 01/2004, s. 32–33

Sobór św. Archanioła Gabriela (26 III/8 IV), trzy ze sticher [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 03/2004, s. 24

Środa Wielkiego Tygodnia, dwa fragmenty: dwie stichery, frgm Ewangelii i stichera, PP 4/2004, s. 19–20 [+ poprawka stichery w PP, 05/2004, s. 28]

- Święty męczennik Justyn Filozof, dwie ze sticher [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 06/2004, s. 33–34
- Święto Złożenia Szaty Matki Bożej w Blachernach, trzy stichery [na chwalitech] w głosie 4., PP, 07/2004, s. 35–36
- Siedmiu Męczenników Młodzieńców z Efezu (4/17 VIII), dwie ze sticher [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], troparion 2., PP, 08/2004, s. 39–40
- Ścięcie głowy św. Jana Chrzyciela (29 VIII/11 IX), stichera [na litii], stichira [na stichownie], PP, 09/2004, s. 23–25
- Św. wielkomęczennik Dymitr z Tesalonik (26 X/8 XI), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], [swetilen], PP, 11/2004, s. 36–37
- Święty Ambroży arcybiskup Mediolanu (7/20 XII), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], kondakion, PP, 12/2004, s. 35–36
- Święty Grzegorz Teolog arcybiskup konstantynopolitański (25 I/7 II), stichera na stichownie, PP, 01/2005, s. 37–38
- Święci sprawiedliwi Symeon, który wziął na ręce Dzieciątko Boże i prorokini Anna (3/16 II), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 02/2005, s. 36–37
- Święty Arseniusz biskup Tweru (2/15 III), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na litii], Łk 10, 1–2, PP, 03/2005, s. 27–29
- Święty apostoł i ewangelista Marek (25 IV/8 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 04/2005, s. 27–28
- Święty Prorok Boży Jeremiasz (1/14 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 05/2005, s. 35–36
- Pięćdziesiątnica – Dzień Świętego Ducha, Ef 5.15–16, PP, 06/2005, s. 32–33
- Przeniesienie relikwii św. męczennika Filipa metropolity moskiewskiego (3/16 VII), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 07/2005, s. 37–39
- Świętych Siedmiu braci Machabeuszy, ich matka Salomea i nauczyciel Eleazar (1/14 VIII), cztery stichery [na chwalite], PP, 08/2005, s. 37–38
- Święty Symeon Słupnik (1/13 IX), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 09/2005, s. 35–37
- Święty apostoł i ewangelista Łukasz (18/31 X), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na stichownie], PP, 10/2005, s. 28–29 [+ poprawka stichery na „Panie, zawołałem do Ciebie” w PP, 11/2005 s. 38]
- Święty apostoł i ewangelista Mateusz (16/29 XI), dwie (1. i 2.) stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 11/2005, s. 37–38
- Pierwszy męczennik święty Stefan (27 XII/9 I), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na chwalitech], PP, 01/2006, s. 38–39
- Świętych Czterdziestu Męczenników z Sebasty (9/22 III), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 03/2006, s. 38–40
- Św. męczennik Symeon krewny Pański, biskup jerozolimski (27 IV/10 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 04/2006, s. 38–39
- Św. Atanazy Wielki arcybiskup aleksandryjski (2/15 V), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 05/2008, s. 38–39
- Święci apostołowie Bartłomiej i Barnaba (11/24 VI), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 06/2006, s. 37–38
- Święty Antoni Pieczerski (10/23 VII), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na litii], PP, 07/2006, s. 38–39
- Święty prorok Boży Samuel (20 VIII/2 IX), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 08/2006, s. 37–38

- Święty apostoł Tomasz (6/19 X), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na stichownie], PP, 10/2006, s. 40–41
- Święty mnich Barlaam Chutyński (6/19 XI), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], strofa inna, PP, 11/2006, s. 36–37
- Święty Jan Damasceński (4/17 XII), dwie stichery pogrzebowe św. Jana Damasceńskiego, PP, 12/2006, s. 38–39
- Święty Sawa Serbski (12/25 I), dwie stichery, PP, 01/2007, s. 41–42
- Święty męczennik Tryfon (1/14 II), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] i swietilen, PP, 02/2007, s. 38–39
- Święty Aleksy Człowiek Boży (17/30 III), cztery stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 03/2007, s. 40–41
- Święty Męczennik Antypas Biskup Pergamonu (11/24 IV), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] i 2. troparion, PP, 04/2007, s. 37–38
- Święty Wielce Cierpiący Hiob Sprawiedliwy (6/19 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 05/2007, s. 35–37
- Święty Prorok Boży Elizeusz (14/27 VI), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 8., PP, 06/2007, s. 39–41
- Święty Wielkomęczennik i Uzdrowiciel Pantelejmon (27 VII/9 VIII), cztery stichery [na chwalitech], PP, 07/2007, ss. 39–41, 54
- Święty Męczennik Miron Prezbiter (17/30 VIII), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], stichera [na stichownie], stichera po 50. psalmie (po Ewangelii na jutrzni), PP, 08/2007, s. 40–41
- Święty Michał metropolita kijowski i całej Rusi (30 IX/13 X), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”], PP, 09/2007, s. 37–39
- Święty apostoł i diakon Filip (11/24 X), trzy stichery, PP, 10/2007, s. 38–40 [+ poprawka PP, 11/2007, s. 41]
- Św. wielkomęczennica Katarzyna (24 XI/7 XII), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 1., swietilen, stichera [na chwalitech] w tonie 4., PP, 11/2007, s. 39–41
- Akatyst „O upokojeniu usopszych”, 7. kondakion, PP, 12/2007, s. 38–39
- Św. apostoł Tymoteusz (22 I/4 II), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 1., słownik w tonie 8., stichera [na stichownie] w tonie 1., PP, 01/2008, s. 40–41
- Św. apostoł Onezym (15/28 II), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 1., PP, 02/2008, s. 39–40
- Święty (w upodobieniu się do Boga) Benedykt (14/27 III), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 2., PP, 03/2008, s. 40–41
- Święci apostołowie Jazon i Sozypater (28 IV/11 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 8., PP, 04/2008, s. 40–41
- Św. równi ap[ostołom] cesarz Konstantyn i cesarzowa Helena (21 V/3 VI), cztery stichery [na chwalitech] w tonie 8., PP, 05/2008, s. 38–39
- Święty apostoł Juda brat Pański (19 VI/2 VII), trzy stichery [na chwalitech] w tonie 5. i słownik w tonie 2., PP, 06/2008, s. 41–42
- Święty Andrzej Arcybiskup Krety (4 VII/17 VII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 1. i słownik na jutrzni w tonie 6., PP, 07/2008, s. 45–47
- Święci męczennicy Focjusz i Anikita (12/25 VIII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 4., PP, 08/2008, s. 39–40
- Święty męczennik Eustachy Placyda (20 IX/3 X), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 4. i słownik w tonie 2., PP, 09/2008, s. 38–40
- Święci Cyprian Biskup i Justyna Dziewica (2/15 X), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie”] w tonie 4. i słownik w tonie 2., PP, 10/2008, s. 39–40

- Święty męczennik Merkury Smoleński (24 XI/7 XII), stichera [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4., stichera [na stichownie] w tonie 4., PP, 11/2008, s. 33–34
- Święta męczennica Tatiana (12/25 II), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 2., PP, 01/2009, s. 35–37
- Święty Leon (Lew), papież rzymski (18 II/2 III), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., PP, 02/2009, s. 39–40
- Post w życiu człowieka, trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” i na stichownie] w tonie 2., 8. i 5. na różne dni Wielkiego Postu, PP, 03/2009, s. 61–62
- Święty Marcin wyznawca, papież rzymski (14/27 IV), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., PP, 04/2009, s. 61–62
- Święta męczennica Pelagia (4/17 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 2., PP, 05/2009, s. 61–62
- Święty prorok Boży Amos (15/28 VI), dwie stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 2. z oficjum na święto proroka Amosa, PP, 06/2009, s. 61–62
- Święta wielkomęczennica Maryna (17/30 VII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., sławnik w tonie 2., stichera [na stichownie] w tonie 2., PP, 07/2009, s. 61–62
- Święci męczennicy Adrian i Natalia (26 VIII/8 IX), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4., sławnik w tonie 6., PP, 08/2009, s. 61–62
- Św. męczennik biskup Korneliusz Setnik (13/26 IX), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4., PP, 09/2009, s. 61–62
- Święta Pelagia (8/21 X), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8. i sławnik w tonie 4., PP, 10/2009, s. 61–62
- Święty Paweł Wyznawca, arcybiskup (patriarcha) Konstantynopola (6/19 XI), cztery stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4. i sławnik w tonie 1., PP, 11/2009, s. 61–62
- Święty prorok Boży Abbakum (2/15 XII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4., PP, 12/2009, s. 61–62
- Święta męczennica Agata (5/18 II), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4. i sławnik w tonie 8. z oficjum na dzień św. męczennicy Agaty, PP, 02/2010, s. 61–63
- Święty w upodobnieniu się (do Boga) Gerazym znad Jordanu (4/17 III), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., PP, 03/2010, s. 61–62
- Święty Eutychiusz, arcybiskup konstantynopoliński (6/19 IV), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 2., PP, 04/2010, s. 61–62
- Święty apostoł Andronik i Junia (17/30 V), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8. z oficjum na dzień św. św. Andronika i Junii, PP, 05/2010, s. 61–62
- Święty biskup męczennik Euzebiusz z Samosaty (22 VI/5 VII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., PP, 06/2010, s. 61–62
- Święty wielkomęczennik Prokop (8/21 VII), sześć sticher [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4., sławnik w tonie 6., PP, 07/2010, s. 61–63
- Święty męczennik Miron (17/30 VIII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 2. z oficjum na dzień św. męczennika Mirona, PP, 08/2010, s. 62
- Święty męczennik Mamant (2/15 IX), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 8., sławnik w tonie 2. z oficjum na dzień św. męczennika Mamanta, PP, 09/2010, s. 61–62
- Święci męczennicy Sergiusz i Bachus (7/20 X), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 6. i sławnik w tonie 4. z oficjum na dzień świętych męczenników Sergiusza i Bachusa, PP, 10/2010, s. 61–62
- Święty Jan Miłosierny patriarcha Aleksandryjski (12/25 XI), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 4. i sławnik w tonie 2. z oficjum na dzień św. Jana Miłosiernego patriarchy aleksandryjskiego, PP, 11/2010, s. 61–62
- Święty męczennik Sebastian (18/31 XII), trzy stichery [na „Panie, zawołałem do Ciebie” w tonie 1. z oficjum na dzień św. męczennika Sebastiana, PP, 12/2010, s. 32–33